

det önskvärda handlingssättet. Mot den bakgrunden framstår rubriken *Potemkinkulisser* som missvisande som beskrivning av styrdokumentet.

Avslutningsvis ett par mindre kommentarer om intervjuerna. Av intervjuguiden framgår att den första frågan efter bakgrundsfrågorna är: "Har ni någon plan för hur ni skall handskas med konflikter" Denna fråga har dessutom direkt föregåtts av en uppmaning att beskriva skolans kulturella och etniska sammansättning. Det hade varit lämpligt att undvika denna typ av ledande fråga, i synnerhet som den ligger tidigt i intervjun. Eftersom den följer på en fråga om kulturell och etnisk sammansättning finns även en viss sannolikhet för att läraren, medvetet eller omedvetet, knyter konflikt till kulturell och etnisk sammansättning. Vidare har många av frågorna en teoretisk karaktär. För att försäkra sig om att intervjupersonerna förstår frågorna rätt hade det varit bättre att lägga dem på en mer operationell nivå.

REFERENSER:

- Dahl, Robert, 1957. "The Concept of Power", *Behavioral Science* 2 (3): 201.
- Dahl, Robert A., 1961. *Who Governs? Democracy and Power in an American city*. New Haven: Yale University Press.
- Foucault, Michel, 1987. *Övervakning och straff*. Lund: Arkiv förlag.
- Foucault, Michel, 2002. *Viljan att veta*. Göteborg: Daidalos.
- Gadamer Hans-Georg, 1975. *Truth and Method*. New York: Crossroad Publishing Company.
- Lukes, Steven, 2005. *Power – A radical view*. New York: Palgrave.

Katarina Barrling Hermansson är forskare vid Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet.
E-post: katarina.barrling@statsvet.uu.se

Högström, John, 2013. *Quality of Democracy Around the Globe: A Comparative Study*. Mid Sweden University Doctoral Thesis 137. Sundsvall: Institutionen för samhällsvetenskap, Mittuniversitetet.

Anmälan av Joakim Ekman

Under senare år har det skrivits en hel del om vad som i en internationell forskningslitteratur benämns "quality of democracy" (eller bara QoD), alltså "demokratisk kvalitet". I en avhandling framlagd för offentlig granskning vid Mittuniversitetet i Östersund den 25 januari 2013 vill John Högström lämna ett bidrag till denna litteratur, genom att fördjupa vår teoretiska förståelse av detta begrepp samt genom att undersöka vad som faktiskt påverkar demokratins kvalitet i olika länder i världen. I en tid då Europas demokratier skakas av legitimitetskriser synes detta vara en angelägen forskningsuppgift.

INLEDNING

Avhandlingen inleds med en slags positionering, där det klargörs att undersökningen knyter an till vad som har kallats demokratiseringslitteraturens tredje generation. Den första generationen var transitionsforskningen (från 1980- och det tidiga 1990-talet), och den andra var konsolideringsforskningen (från mitten och den senare hälften av 1990-talet). Båda dessa litteraturer har utsatts för kritik. Transitionsforskningen har exempelvis sagts lägga för stor vikt vid formella institutionella ramverk och eliters agerande när det gäller att förklara demokratiseringsprocesser, medan forskningen om demokratins konsolidering har kritiserats för en oförmåga att hantera variationen i post-auktoritära staters politiska utveckling. Snarare än att fråga efter hur demokratin i olika länder faktiskt fungerar, har man utifrån redan definierade checklistor ägnat sig åt att empiriskt visa på hur olika länder följer det förbestämda mönstret – eller inte. Den tredje generationens demokratiseringsforskning har kanske något

mer förutsättningslöst undersökt styrelse-skick och reella politiska utfall i olika länder.

Den tredje generationens demokratiseringsforskning framstår dock inte som något enhetligt fält. Det handlar snarare om forskning kring en gemensam tematik som bygger på olika traditioner inom modern statsvetenskap. En av dessa är den teoretiska ansats som ofta förknippas med Arend Lijphart, och som utgår från antagandet att det är de politiska institutionerna i sig – hur dessa är utformade och fungerar – som framför allt är det som avgör demokratikvalitet i olika länder. Nivåerna av QoD i ett land handlar således inte (nödvändigtvis) om historiskt arv, graden av modernisering eller rentav slumpen. Den optimistiska föreställningen är istället att vi, åtminstone i någon utsträckning, kan påverka demokratins kvalitet, genom att försöka skapa vissa typer av politiska institutioner, och undvika andra.

Avhandlingen motiveras genom att hänvisa till en rad brister i tidigare forskning:

- Det finns få eller inga systematiska försök i den existerande forskningen att förklara variationen i demokratikvalitet mellan olika demokratier i världen.
- Det finns ingen samstämmighet i vad demokratikvalitet innebär och hur detta fenomen bäst ska mätas.
- Tidigare forskning har enbart undersökt ett begränsat antal länder i ett och samma sammanhang.
- Det finns ingen samstämmighet i litteraturen om huruvida politiska institutioner är det som främst avgör demokratins kvalitet i ett land, eller om det snarare handlar om någonting annat, som kulturella eller socioekonomiska faktorer.

Avhandlingen har i linje med detta höga ambitioner. Inte ens Lijpharts numera klassiska studie av 36 länder i boken *Patterns of Democracy* (1999) räcker till, omfattande som den är, eftersom den enbart undersöker institutioner (och ingenting annat). Bristerna i den tidigare forskningen ska här avhjälpas, och syftet med Högströms doktorsavhandling är

att systematiskt försöka förklara variationen i demokratikvalitet mellan olika demokratier i världen, att utreda QoD-begreppets olika dimensioner, samt att inkludera ett stort antal länder i en och samma analys. Den grundläggande utgångspunkten – att politiska institutioner är det som framför allt har betydelse för demokratikvaliteten i ett land – ska testas mot de alternativa förklaringar som förts fram i litteraturen på detta område.

DET SOM SKA FÖRKLARAS – OCH HUR DET SKA FÖRKLARAS

Hur ska vi förstå begreppet demokratikvalitet? I avhandlingens kapitel 2 för Högström ett teoretiskt, begreppsutredande resonemang. Det handlar om att definiera den beroende variabeln, det som ska förklaras. Till att börja med, hur kan detta begrepp skiljas från andra kvalitets- eller *performance*-mått? Utifrån ett resonemang kring olika aspekter av det politiska systemet gör Högström en begreppsbestämning som skiljer ”demokratikvalitet” från sådant som är närmare relaterat till politikens *output*-sida (som specifika policyutfall eller institutioners funktionssätt), vilket här kallas *government performance*. Demokratikvalitet har istället att göra med nivån av legitimitet (på *input*-sidan) i ett politiskt system, särskilt med avseende på fyra olika aspekter: politiskt deltagande, politisk konkurrens, politisk jämlikhet, och rättstatens principer. Fem indikatorer väljs ut för att fånga dessa fyra dimensioner: valdeltagande, partipolitisk konkurrens, kvinnors representation i parlamenten, kvinnors representation i regeringar, samt frånvaron av korruption.

Därefter diskuterar Högström en rad faktorer som föreslagits i tidigare forskning, i syfte att förklara (olika aspekter av) demokratikvalitet. Här finns det olika bud. De politiska institutionernas karaktär – om det handlar om konsensusorienterade eller konfliktorienterade arrangemang – är en vanlig förklaringsmodell. Andra forskare har lyft fram betydelsen av socioekonomisk moderniser-

ing, medan ytterligare andra har pekat på betydelsen av kultur och historiskt arv. Även olika länders fysiska förutsättningar (som befolkningens mängd och landyta) har diskuterats i relation till olika slags demokratiska utfall (jfr Dahl & Tufte 1973). Utifrån alla dessa förslag, ställer Högström upp fem förväntningar:

- Vissa typer av politiska institutionella arrangemang (som proportionellt valsystem och parlamentariskt styrelseskick) ska ha ett positivt samband med nivåerna av QoD.
- Graden av socioekonomisk utveckling ska ha ett positivt samband med nivåerna av QoD.
- Vissa kulturella faktorer, som andelen protestanter eller muslimer i ett lands befolkning ska ha (positiv eller negativ) effekt på nivåerna av QoD.
- Historisk erfarenhet av demokrati ska ha effekt på nivåerna QoD.
- I mindre länder är de förväntade nivåerna av QoD högre än i större länder.

I avhandlingens kapitel 3 diskuterar Högström sina metodval. En viktig del i detta består av att identifiera de länder som ska ingå i undersökningen, vilket görs genom en gedigen genomgång av olika slags demokratiindex. Med 84 länder i analysen blir det en betydande variation i detta avseende: allt från väl fungerande demokratier till länder som närmast är att betrakta som gränsfall. Data kommer huvudsakligen från 2000–2010.

Vad som följer är en operationalisering av (de fyra olika aspekterna av) den beroende variabeln. De valda indikatorerna och faktiska datakällorna presenteras utförligt. Vidare väljs en hel rad indikatorer ut för att operationalisera de oberoende variablerna, det vill säga institutionella faktorer, socioekonomiska faktorer, kulturella faktorer, historiska faktorer samt fysiska faktorer (se tabell 3.3 på sid 73 i avhandlingen). Valet av de specifika indikatorerna motiveras utförligt, med något undantag, med hänvisning till tidigare forskning (se sid 72–80). Det

förs också ett översiktligt resonemang i den löpande texten om hur författaren ser på vissa förväntade samband mellan de oberoende variablerna och demokratikvaliteten i olika länder. Detta resonemang återkommer och fördjupas i de empiriska kapitlen längre fram i avhandlingen. I kapitel 3 redovisas även vissa statistiska överväganden i samband med regressionsanalyserna, som rör imputerade värden och diverse kontroller och kausalitetsfrågor.

DEN EMPIRISKA UNDERSÖKNINGEN

Avhandlingen inkluderar inte mindre än fem olika empiriska kapitel, som i tur och ordning fokuserar på de valda aspekterna av demokratikvalitet: politiskt deltagande (kap 4), politisk konkurrens (kap 5), politisk jämlikhet (kap 6), samt rättsstatens principer förstätt som frånvaron av korruption (kap 7). I ett separat kapitel redovisas också en analys av det sammanslagna demokratikvalitetsmättet (kap 8). Det är svårt att i korta ordalag redovisa avhandlingens resultat, men i huvudsak visar Högström på vissa tydliga mönster i sitt material. För att återvända till de förväntade samband som presenterades i kapitel 2, finner Högström, som förväntat, att de institutionella faktorerna har stor betydelse i sammanhanget. Så till exempel har disproportionalitet vid val och semipresidentiella såväl som presidentiella exekutivarrangemang en tydlig negativ effekt på graden av QoD. Parlamentarism, röstplikt, antalet effektiva partier och lägre nivåer av disproportionalitet har på motsvarande sätt en positiv effekt på demokratikvaliteten. Indikatorerna på socioekonomisk modernisering har en signifikant positiv effekt på QoD, vilket gör att även Högströms andra förväntade samband håller. Vad gäller det förväntade sambandet mellan de kulturella variablerna och QoD kan Högström visa att i länder med stor andel muslimer i befolkningen tenderar valdeltagandet att vara lägre än i andra länder. Vidare identifieras någonting som i avhandlingen omnämns som en diffusionseffekt,

som kommer till uttryck genom att länder som ligger nära varandra eller inom samma kultursfär tenderar att hamna på liknande nivåer, med avseende på exempelvis andelen kvinnor i de beslutande organen eller graden av korruption. Det fjärde förväntade sambandet hade att göra med demokratierfarenhet, och Högströms analys visar just att det spelar roll för vissa aspekter av demokratikvaliteten i ett land om det handlar om en gammal eller en nyare demokrati. Däremot kan det femte förväntade sambandet inte styrkas. Fysiska faktorer är den variabelgrupp i analysen som har minst effekt när det gäller att förklara variationen i QoD. De kulturella och institutionella faktorerna är sammantaget de som framför allt förklarar variationen i demokratikvalitet mellan olika länder. Dessa resultat andas en försiktig optimism. I viss utsträckning kan sannolikheten för höga nivåer av demokratikvalitet ökas, genom valet av parlamentarism och proportionella valsystem framför majoritetsvals system och presidentiella eller semipresidentiella konstitutioner.

ATT MÄTA DEMOKRATIKVALITET

Den empiriska analysen är grundligt genomförd. Dock skulle man kunna fråga efter ett par förtydliganden vad gäller valet av dimensioner som ingår i definitionen av demokratikvalitet. Ett citat från idéhistorikern Sven-Eric Liedman kan användas för att illustrera problemet:

En demokratisk ordning innebär enligt de flesta i vår kulturkrets ett avgörande politiskt framsteg. Men frågan om vad demokratin innebär är alltid kontroversiell, såvida man inte – som en del statsvetare – nöjer sig med en rad formella, närmast tekniska definitioner angående val och valbarhet, beslutsordningar och kanske också befolkningens röstbenägenhet. Under dessa bestämmingar, viktiga i sig, lurar alltid substantiella ideologiska skillnader. Vilken betydelse har t.ex. olika politiska friheter i förhållande till jämlikheten? Hur fundamental är äganderätten? Det går att beräkna satelliternas väg runt jorden med svindlande exakthet, men ingen teknisk beräkning kan avgöra om Sverige är

ett mer demokratiskt land än Storbritannien (Liedman 1997: 37).

Kritiken kan preciseras på följande vis: valet av dimensioner som ska ingå i definitionen av demokratikvalitet framstår i vissa avseenden som godtyckligt. Det aktuella urvalet av fyra dimensioner (jfr ovan) bygger visserligen på en gedigen genomgång av vilka aspekter av demokratikvalitet som har lyfts fram i tidigare forskning. Men samtidigt handlar det också om en kvalitativ bedömning, där Högström helt enkelt argumenterar för att vissa aspekter inte bör inkluderas i definitionen av QoD, såsom ekonomisk och social jämlikhet eller politisk kultur. I något fall saknas dock övertygande motiveringar. Varför skulle till exempel inte politikens benägenhet att lyssna på sina väljare ("responsiveness") kunna vara en del av det operationaliserade begreppet "demokratikvalitet"? På sid 41–42 i avhandlingen motiveras bortvalet i detta fall med hänvisning till mätproblem, men mätproblem finns ju också i relation till de fyra dimensioner som väl inkluderas i definitionen. På motsvarande sätt skulle man kunna kritisera Högström för att inte konsekvent underbygga valet av specifika indikatorer med ordentliga motiveringar. Varför är till exempel valdeltagande det bästa måttet på dimensionen "politiskt deltagande"? En liknande kritik har att göra med valet av indikatorer för att operationalisera de oberoende variablerna. Högström förlitar sig tydligt på tidigare forskning i detta sammanhang, men likväl kan man fråga efter ett något mer övertygande resonemang. Varför är till exempel andelen protestanter respektive muslimer i befolkningen bra mått på kulturella faktorer, och varför skulle inte graden av sekularisering i ett land fungera bättre? Varför inte inkludera graden av etnisk fragmentering under de fysiska faktorerna?

FRÅGAN OM KAUSALA MEKANISMER

De kritiska frågorna om dimensioner och specifika indikatorer (ovan) ska inte nödvändigtvis uppfattas som tungt vägande kritik. Det är naturligt att en så pass omfatt-

tande kvantitativ studie som denna i någon utsträckning måste falla tillbaka på en pragmatisk hållning i fråga om det som ska mätas. De mått man som forskare får tillgång till i denna typ av jämförelser, med så många länder i analysen, är inte alltid de bästa helt enkelt. Ibland får man acceptera att måtten är rimliga eller bra nog, snarare än perfekta. En lite vassare kritik har att göra med hur författaren ser på de kausala mekanismerna. Analysen av de fyra dimensionerna av demokratikvalitet bygger på en omfattande analys av en stor uppsättning oberoende variabler och specifika indikatorer. Det är dock långt från självklart hur de olika variablerna hänger ihop, rent teoretiskt. Varför skulle det till exempel finnas ett samband mellan de fysiska faktorerna och graden av korruption? Eller, exakt varför skulle en hög andel muslimer i ett lands befolkning vara förenat med lägre valdeltagande? Föreställningarna om vilka kausala mekanismer som finns kunde ha varit mer tydligt uttalade i avhandlingen.

ETT SJÄLVSTÄNDIGT BIDRAG

Dessa kritiska anmärkningar till trots är slutomdömet positivt. Högströms doktorsavhandling kan ses som en gedigen granskning av en central forskningslitteratur inom den samtida statsvetenskapen. Det handlar på det stora hela om en god begreppsutredande diskussion, som utan tvekan lämnar ett självständigt bidrag till litteraturen på området. Avhandlingen lever väl upp till den höga ambitionsnivån. Det handlar om ett systematiskt försök att förklara variationen i demokratikvalitet mellan olika länder, genom att inkludera ett stort antal länder i ett och samma sammanhang. Högströms doktorsavhandling kommer att bli en självklar referens i framtida forskning om demokratins kvalitet i olika länder.

Referenser

- Dahl, Robert A & Tuft, Edward R, 1973. *Size and Democracy*. Stanford: Stanford University Press.
- Liedman, Sven-Erik, 1997. *I skuggan av framtiden: Modernitetens idéhistoria*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- Lijphart, Arend, 1999. *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*. New Haven: Yale University Press.

Joakim Ekman är professor i statsvetenskap vid Centre for Baltic and East European Studies (CBEEES), Södertörns högskola.
E-post: joakim.ekman@sh.se

Daléus, Pär, 2012. Politisk ledarskapsstil. Om interaktionen mellan personlighet och institutioner i utövandet av det svenska statsministerämbetet. Stockholm Studies in Politics 146. Stockholm: Stockholms universitet.

Anmälan av Lauri Karvonen

I vilken utsträckning kan vi förklara historia och samhällsutveckling med hänvisning till enskilda individer, deras personlighet, begåvning, vilja och handlingar? Är viktiga företeelser och förlopp alltid ytterst en reflektion av övergripande yttre omständigheter snarare än individers bidrag till skeendet? I vad mån bör samhällsforskarnas uppmärksamhet riktas på människor av kött och blod i stället för det allmänna sammanhang där dessa verkar? Detta är evighetsfrågor för både historiker och statsvetare. De förra har i århundraden debatterat frågan om huruvida det är "människan som skapar historia" (Hook 1943), medan de senare på sitt något torrare vis fångat upp problematiken med begreppsparet struktur/aktör (Lundquist 2007: 113-143).

SAMMANFATTNING

Pär Daléus avhandling, ventilerad vid Stockholms universitet i september 2012 ansluter sig ytterst till denna klassiska debatt. Dess syfte är nämligen att "ge en strukture-